

73-iasis „Darbų ir dienų“ tomas yra skirtas humanitarinių ir socialinių mokslų politikai, ypač šių mokslų vertinimui, apsvarstyti. „Darbai ir dienos“ vienas iš nedaugelio plačios teminės aprėpties Lietuvos mokslo žurnalų, nagrinėjančių bendrus humanitarų ir socialinių mokslų atstovų reikalus, tarp kurių ir humanitarinių bei socialinių mokslų politika. Susieti bendru vardu, bet skirtingose šalyse turintys keletą tik vienai ar kitai sričiai priskiriamų disciplinų, pavyzdžiui, istoriją, šie mokslai užima išskirtinę vietą ir reikalauja jiems skirtos mokslo politikos, kitokio traktavimo bei vertinimo. Apie tai rašoma neseniai Lietuvoje pasirodžiusiose monografijose „Lietuvos humanitarinių mokslų Raudonoji knyga“¹ ir „Tarp vertės ir poveikio: apie tikrą ir tariamą humanitarinių mokslų krizę ir jos įveikos būdus“², Europos mastu šis klausimas keliamas Europos Sąjungos šalių narių pirmininkavimo Europos Tarybai konferencijose, tam skirta specialiai susibūrusių asociacijų, draugijų, projektų, mokslininkų tinklų veikla (EASH³, Net4Society⁴, IMPACT-EV⁵). Dažniausiai tai iš pačių mokslininkų ar jiems Europos struktūrose atstovaujančių nacionalinių institucijų kylanti iniciatyva, tolydžio įgyjanti vis didesnę pagreitį. Ji reiškia įvairiai, bet itin dažnai moksliniu diskursu, dėl kurio kironiškumo ir kyla humanitarinių bei socialinių mokslų vertės ir vertinimo problema. Šie humanitarų ir giminiškų socialinių mokslų disciplinų darbai, skirti ištirti, suvokti ir pristatyti savo mokslų santykį su kitais mokslais, taip pat su visuomene ir mokslo vertintojais

¹ Lietuvos humanitarinių mokslų Raudonoji knyga [The Red Book of the Humanities in Lithuania]. Mantas Adomėnas, Vytautas Ališauskas, Rimvydas Petrauskas, Nerija Putinaitė ir Mantas Tamošaitis. Vilnius: Petro ofsetas, 2019.

² Kirtiklis, Kęstas, ir Aldis Gedutis. Tarp vertės ir poveikio: apie tikrą ir tariamą humanitarinių mokslų krizę ir jos įveikos būdus [Between Value and Impact: On the Real and the Imaginary Crisis in the Humanities and the Ways to Overcome It]. Vilnius: Jonas ir Jokūbas, 2020.

³ The EurAlliance for the Social Sciences and Humanities.

⁴ Žr.: <https://www.net4society.eu/>.

⁵ Žr.: <https://impact-ev.eu/about/>.

bei politikais, formuoja tam tikrą savivokos metadiskursą, itin svarbų dėl galimybės pakeisti šių sričių vertę, o per ją ir raidą. Tai ypač svarbu dabar, kai visos mokslo sritys imtos vertinti ne tik ir ne tiek pagal įprastinius mokslo kokybės parametrus, kiek pagal jų svarbą ir galimą poveikį visuomenei.

Viena dažniausiai vartojamų raktinių Europos Sąjungos mokslo politikos diskurso sąvokų yra *mokslo bendruomenė*. Nors niekur aiškiai neapibrėžta ar kaip kitaip nesukonkretinta, ji, akivaizdu, turi daug galių. Nuo jos priklauso įvairūs atskirų mokslo sričių standartai, tarp jų ir etikos, bendruomeninės tradicijos, moksliniai žanrai, tyrimų publikavimo ypatumai ir apskritai visa mokslo komunikacija. Mokslo bendruomenės paprastai gyvuoja tik institucionalizuotos, laisvesne ar griežtesne forma, daugiau ar mažiau hierarchizuota struktūra kaip ilgalaikiai ar trumpalaikiai dariniai. Pastarieji randasi iš įvairių iniciatyvų, suburiančių bendrų tikslų turinčius bendraminčius. Viena tokių bendruomenių radosi iš humanitarų pasipriešinimo jų mokslo vertinimui. Tai EvalHum⁶ iniciatyva, prasidėjusi 2015 metais. Nuo tada kas dveji metai buvo rengiamos HSM vertinimui skirtos konferencijos. Vėliau ji laimėjo konkursą ir ketveriems metams tapo COST⁷ veikla, pavadinta akronimu ENRESSH⁸. Tuomet ji dar labiau išaugo ir subūrė per pusantro šimto dalyvių iš keturiasdešimties šalių. Per šį laiką buvo daug nuveikta: surengta susitikimų, konferencijų, publikuota darbų. Iš tiesų, mūsų manymu, ENRESSH per trumpą laiką nuveikė daug daugiau humanitarinių ir socialinių mokslų vertės ir savivertės labui nei bet kuris kitas projektas ar institucija. Jų veiklos rezultatai, jau matomi ar dar pasirodysiantys ateityje, yra akivaizdūs, ypač publikacijos. Tačiau jos pasklidusios įvairiuose leidiniuose ir yra skirtos nagrinėti atskirus HSM vertinimo bei vertės visuomenei aspektus, taigi priklauso akademiniam diskursui. ENRESSH esmei parodyti labai trūko bendresnio, arba visumos, vaizdo, todėl ir buvo sumanytas specialus „Darbų ir dienų“ tomas. Jis kiek kitoks nei įprastai, dvinaris, sudarytas iš straipsnių – apžvalgų ir įžvalgų bei diskusijų dalies. Pastarojoje svarbiausia yra apskritojo stalo diskusija, kurioje ENRESSH iniciatoriai ir grupių vadovai svarsto įvairius mokslo vertinimo aspektus, tarp jų disciplininius ir geopolitinius. Europos HSM politikos kontekste pristatomos ir lietuviškos HSM politikai skirtos monografijos.

Straipsnių skiltis pradedama Stefano de Jongo, Corinos Balaban, Jono Holmo ir Jacko Spaapeno tekstu, kuriame pateikiama detali situacijos analizė,

⁶ EvalHum – *Research Evaluation, Innovation and Impact Analysis for the Social Sciences and Humanities*; <https://www.evalhum.eu/about.html>.

⁷ *European Cooperation in Science and Technology – liet.* Europos tarpvyriausybiniis bendradarbiavimas mokslo ir technologijų srityje.

⁸ *The European Network for Research Evaluation in the Social Sciences and the Humanities*; <https://enressh.eu/about/>.

leisianti su HSM vertinimo problemomis nesusipažinusiems skaitytojui suprasti tokius dalykus kaip kiekybinio ir kokybinio vertinimo santykis, HSM mokslinės komunikacijos ypatumai, mokslininkų tarpusavio vertinimo (*peer-review*) specifika ar įsigalėjęs HSM vertinimas naudojant kitų mokslų, vadinamųjų STEM, specifika geriau atitinkančius būdus, t. y. bibliometrinius rodiklius ir tarptautiškumo matą. Dėl jų HSM disciplinos nepagrįstai nuvertinamos, ignorojama jų svarba stiprinant demokratijos vertybes, dialogo kultūrą, diskusijų vertę. Čia pristatomas ir ENRESSH siekis pakeisti HSM vertinimo metodus, juos pritaikant prie įprastinių būtent šių sričių darbo stiliaus ir komunikavimo būdų. Kad siūlymai taptų realybe, būtinas ryšys ir dialogas tarp mokslininkų, mokslo politikų ir kitų socialinių partnerių.

Joshua Eykenso, Rafo Gunso, Hannos-Mari Puuskos, Janne'io Pölöno ir Timo C. E. Engelso straipsnyje kalbama apie bendrą Europos HSM erdvę, kuri išryškėja per nacionalinių, Europos ir tarptautinių HSM žurnalų populiarumą keturiuose tyrimui pasirinktose šalyse ir tarp skirtingų HSM disciplinų atstovų, taip pat žiūrima, kokius žurnalus – Europos ar tarptautinius – renkasi savo straipsniams spausdinti humanitarai ir socialinių mokslų atstovai, kartu aptariamas ir publikacijų kalbos pasirinkimas.

Lai Ma straipsnyje kritiškai svarsto šiandienės mokslo politikos itin propaguojamą mokslininkų, mokslo institucijų ar ištisu disciplinų vertinimo kriterijų – mokslo poveikį (tiek pačiam mokslui, tiek plačiai visuomenei), diskutuoja dėl poveikio kaip kriterijaus vertės ir galimybių juo manipuluoti. Autorė siekia atsakyti į klausimus, kokie yra vertės įrodymai vertinant HSM, kokia yra mokslo vertinimo epistemologija apskritai, kokie tinkamiausi įrodymai mokslo darbams vertinti ir kaip netinkantys įrodymai gali pakenkti ne tik atskiriems mokslininkams, bet ir ištisos disciplinoms.

Agnė Girkontaitė, Paulo Benneworth'o ir Reettos Muhonen straipsnio tema – primygtinis reikalavimas universitetams įrodyti savo naudą visuomenei ir jų vertinimas pagal socialinio poveikio (ekonominio ar kitokio) mastą. Autoriai siekia parodyti, koks yra šio reikalavimo ir socialinio poveikio kaip mokslo vertinimo kriterijaus grįžtamasis poveikis HSM tyrėjams, kurie nori savo darbus labiau sieti su visuomenės reikmėmis. Tai daroma apžvelgiant gausią literatūrą šia tema, prieš tai pasirinkus du peržiūros aspektus: bendro pobūdžio straipsnius apie socialinį poveikį ir pavienių mokslininkų patirtį liudijančius tekstus.

Jolanta Šinkūnienė ir Marcas Vanholsbeeckas savo straipsnyje nagrinėja individų – jaunųjų mokslininkų – akademinę patirtį, kaip jie siekia savo tikslų mokslo institucijose. Atliktas originalus tyrimas, apibendrintas rekomendacijomis, kurios skirtos penkioms skirtingoms socialinių partnerių grupėms, remiasi bemaž 60 pusiau struktūruotų interviu, imtų iš jaunųjų mokslininkų, atstovaujančių

įvairioms HSM disciplinoms. Autentiškos interviu ištraukos atskleidžia unikalią jaunųjų patirtį, parodo jų požiūrį į akademinę karjerą.

Straipsnių dalis baigiama Aldžio Gedučio ir Michaelo Ochsnerio konceptualia, bet kartu ir šmaikščia ENRESSH rezultatų apžvalga, tai rezultatai, kurių bendras vardiklis yra įvairovė. Visokeriopa įvairovė – nacionalinių vertinimo sistemų, vertinimo kriterijų, metodų, tyrimų konteksto, kalbų, kuriomis rašomi mokslo darbai, jų žanrų, socialinių partnerių, ypač tų, kurie dalyvauja vertinant mokslininkus. Įvairovė pristatoma ne kaip problema, bet kaip nuolatinė HSM būklė, tad užduodamas retorinis klausimas, ar gali būti vienas visų mokslo sričių vertinimo procesas, kai įvairovė tokia didelė. Juo siekiama išjudinti iš mirties taško pernelyg suprimityvintą ir labai gajų HSM pobūdžio neatitinkantį, jų svarbą menkinantį vertinimą. Ar tą pavyks padaryti – nežinia, tačiau stengtis verta, siekiant įtraukti į diskusiją kuo daugiau dalyvių.

Rūta Petrauskaitė

Žurnalo Darbai ir dienos vyriausioji redaktorė

Emanuel Kulczycki

73 tomo koredaktorius

Jolanta Šinkūnienė

73 tomo koredaktorė